

**Bükkaranyos településrészeinek és dűlőinek elnevezései
a falu történetének és a hagyományainak tükrében**

Készítette:
Kómíves Tibor

Miskolc, 2016. 11. 21.

Bevezetés, fogalommagyarázat

Egy település nevének eredetét kideríteni nehéz vállalkozás, akárcsak az is, ha „csupán” az egyes részeinek, határainak, dűlőinek elnevezéséről van szó. A legfontosabb és gyakran sajnós az egyetlen támpont a szájhagyomány útján terjedő és a falu legendáriumához tartozó elnevezés, illetve az elnevezés köre szövődő néphagyomány ismerete.

A dűlőnév a település határának művelés alatt álló részeire vonatkozó földrajzi név. A szó eredete az azonos irányba „dülő” barázdákra, parcellákra, olyan szántóföldre utal, amely a másikkal merőlegesen „rádől”. Szűkebb értelmű a határnév fogalmánál, amely a műveletlen területek földrajzi neveit is magában foglalja. A 14. század óta használatos a dülő kifejezés. A dűlőnevek jelentős forrásai a helytörténet-írásnak, agrártörténetnek, régészetnek, néprajznak egyaránt, mivel tanúskodnak a határ régi természeti viszonyairól (Bükkös, Körtvélyes, Lápos, Nádasd, Sárosrét); az egykori művelési formákról, termelvényekről, határhasználati módokról (Kenderföld, Répáshát, Szilvás, Dinnyés, Nyomás, Falurétje); a birtokbavétel módjáról (Tönkös, Tuskós, Csonkás, Ülés, Vágás); a birtoklási formákról és azok változásáról (Jobbágydülő, Tilos, Uraság-kert) és a határban állt egykori településekről (Templomdomb), valamint az elpusztult középkori falvak dűlőnévként továbbélő nevei, pl. Malomér, Varajt, Hontoka, Bóvár Kalocsa környékén).¹ A különféle jelölések vagy elnevezések elsődleges vagy általános jelentését denotációt nevezünk, amely a jel és a jelölés között fennálló viszonyt jelöli. Tehát, valójában mi is a dülő? Hogyan fogható meg tudományos magyarázattal? A dülő fogalma előkerül szinte minden általános és speciális szótárban, több lexikonban, valamint a földrajzi névadattárak, feldolgozások és tanulmányok egész sorában (a megyei és járási névgyűjtemények megjelent kötetei). A felsorolhatatlanul sok meghatározás, értelmezés természetes módon többnyire különbözik egymástól, elsősorban területi (nyelvjárási) és időbeli tényezők miatt.

Kutatási tárgyának megnevezésére története során a magyar helynévtan a dűlőnév, helynév, földrajzi név, határnév, külterületi név és a mikrotoponima (valójában nem „egyenrangú” és nem is szinonim) fogalmakat használta. E használat mögött azonban igen gyakran nem tudatos terminushasználat állt, vagyis az egyes szerzők nem törekedtek a terminusok definiálására, más fogalmaktól való elhatárolására, vagy éppen egy tágabb fogalmi keretben való elhelyezésére, pusztán az adott terminus használatával jelezték (nem kifejtett, sőt sokszor csak ösztönös állásfoglalásukat. Nem ritkán azt is tapasztalhatjuk, hogy egy-egy szerző

¹LŐRINCZE Lajos: *Földrajzi neveink élete*. Néptudományi Intézet, Bp., 1947.

bizonyos terminusok szinonimaként való alkalmazását minden nehézség nélkül elfogadhatónak tartja, míg mások kifejezetten ellenzik ezt, és az sem szokatlan, hogy egy-egy terminus az idők során újra és újra megjelenik a használatban, ám a korábbiaktól eltérő tartalom társul hozzá ismét csak nem kevés félreértést okozva.² A közelmúltban többen is gondot fordítottak arra, hogy a magyar névkutatás fogalomhasználatának változását bemutassák,³ mégis talán a következőkben sorolt állításokat lehet magyarázatként elfogadni, bár ez természetesen nem minden területre helyettesíthető be, ugyanis a dűlőnevek a vizsgálat tárgyát képező terület, település egyediségét is figyelembe kell venni (domborzat, tájegység, lakosság, milió, társadalmi elhelyezkedés, korábbi hasonló felmérések).

A dűlő a helynevekben és a mindennapi beszédhelyzetben háromféle denotátumra vonatkozik:

1. a település külterületének, elsősorban természeti-földrajzi és kevésbé néprajzi-kulturális, történelmi-társadalmi és gazdasági tényezők hatására kialakult viszonylag nagyobb része, egysége; vagyis a helység olyan határrésze, amelyet a lakosok általában csak részben (ritkábban egészében) művelnek meg, fognak hasznosításba, a tájrészek tehát szántóföldet, erdőrészt, szántást, szőlőt, gyümölcsöst egyaránt magába foglalnak, vagy éppen ezen területi egységek egy körülhatárolt darabjai; a szántón, erdőn, szőlőn kívül, mint a nagyobb tájakon, a dűlőn más földrajzi objektumok is megtalálhatók (voltak): vízfolyás, vízállás, erdős-ligetes hely, magaslat és/vagy lapály, út, legelő, tisztás, rét, utca, épület stb., mindezekből akár több is;

2. a település külterületének többnyire mesterséges úton, a helyi lakosság közreműködésével, mérnöki tervezéssel kialakított, egyenes úttal és/vagy árokkal, mezsgyével határolt, leginkább négyszög alakú darabja; az útra, dűlőútra egy vagy két oldalt véggel kinyúló, egymással szemben elhelyezkedő szántóföldek táblái; tehát földúttal, dűlőúttal elválasztott (vagy összekapcsolt) két (több kisebb parcellából álló) nagyobb alapterületű szántóföldi tábla, az úttal párhuzamos másik végüket farmezsgye, árok, településhatár stb. zárja le; a négyszögnek a dűlőúttal szomszédos két oldalán országút, kövesút, keresztút, vízfolyás stb. húzódik;

3. az országútnál keskenyebb, abból, kövesútból vagy más dűlőútból kiágazó, gyakran egymással párhuzamos, a dűlők között vezető, leginkább egyenes vonalú szekérút, földút, dűlőút.⁴

²PÁSZTOR Éva: *Hajdúnánás határneveinek névrendszertani vizsgálata*, PhD-értekezés, Debreceni Egyetem, BTK, 2013, 8.

³VÖRÖS Ottó: *Vízrajzi köznevek szóföldrajzi és jelentéstani vizsgálata*, A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 211. Bp. 1999, 22–25; HOFFMANN István: *Magyar helynévkutatás 1958–2002*, Debrecen, 2003, 53–55.

⁴BÍRÓ Ferenc: *Dűlők és dűlőnevek a Körösök vidékén*, Az V. Magyar Névtudományi Konferencia eladásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.): A magyar névtani kutatások legújabb eredményei, I–II, szerk.: B. GERGELY

A névtani tárgyú munkákban sajátos aránytalanság figyelhető meg. A kutatók többnyire csak a településnevekkel foglalkoztak és ezzel szemben kevesebb figyelmet szenteltek a határneveknek. Pedig ez a névanyag is nagy jelentőséggel bír a helynevek körében, hiszen a mikronevek között sok a belső keletkezésű, az etimológiailag áttetsző név, gazdag a községi lexéma állományuk, és viszonylag gyakran ismétlődnek a nyelvterület különböző részein.⁵ A határ, mint területi fogalom, a település kataszteri területén belül, nem a belterülethez tartozó, általában mező- vagy erdőgazdasági művelés alatt álló terület. A határnevek ezen egységekre vonatkozó, természeti, társadalmi, gazdasági, birtoklási eredetű nevek.

A határnevek és a dűlőnevek gyakran bizonyos értelmezési zavart is okozhatnak a határ- és a dűlőnevek megállapításánál, mivel az egyes elnevezések a közel lévő területeken egybeeshetnek, és a köztudatban gyakran néhány generáció alatt is összemosódhatnak.

Bükkaranyos kivonatos története

Régészeti leletek bizonyítják, hogy már a kőkorból is lakott település volt. A kőkor embere még a természeti adottságoknak köszönhető nyugalomát, viszont a késő bronzkori kora vaskori embernek már nagyobb biztonságra volt szüksége, ezért saját védelme érdekében erődített várat emelt. A harsányi határban a domb tetején feltárt földvár ékes bizonyítéka, hogy időszámításunk előtt is fejlett központi helyet foglalt el a terület. A meredek dombról jól belátható volt a környék, így kiváló védelmet nyújtott az itt élőknek. A Pilinyi-kultúrához tartozó régészeti leletek bizonyítják, hogy a környék központja volt a földvár, amely kiterjedt kereskedelemmel is foglalkozott. A miskolci Herman Ottó Múzeum régészeti feltárásai során bebizonyosodott, hogy a földvár környékének közvetlen vonzásterülete Emőd, Nyékládháza és Muhi környékére is kiterjedt. A földvár, mint lakóhely is figyelemre méltó település lehetett, mivel a mögötte lévő domboldal, illetve a Muhi után elterülő alföldi mocsaras terület védelmet nyújtott a kis közösségnek, amely bizonyítja, hogy a bronzkori ember tudatosan építette a környezetét. Ennek a területnek az egyértelmű hatalmi központja a bükkaranyosi földvár volt.⁶

Az erődítmény első említését 1851-ből ismeri a szakirodalom. A régészeti ásatások két ütemben folytak le. Először 1896-ban másodszor 1965-ben ekkor történt meg a terület a teljes

Piroska, HAJDÚ Mihály, Bp.–Miskolc, Magyar Nyelvtudományi Társaság–ME BTK, (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai, 209.) 1997, 448–454.

⁵HOFFMANN István: *Ómagyarkori helynévfeldolgozások*, Magyar Nyelvjárások 33. 1996. 46.

⁶B. HELLEBRANDT Magdolna: *A Pilinyi kultúra nyomai Emőd-Tüzéplélethelyről*, A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 28-29. 1991, 19–29.

feltárása. A régészek számos bronzkori tárgyat találtak a földben melyek híven tanúskodtak az itt élők mindennapjairól. A terület 1965-ben felkerült védett régészeti területek listájára.⁷

Bükkaranyos (a köztudatban Aranyos) a tőle délre eső Muhinál a tatárjárás idején vívott csata idején valószínűleg már létező település volt. Nevét ugyanakkor 1275-ben említette először oklevél Aranyas néven, egy birtokcsere kapcsán. A 13. század végére már két településként szerepel a forrásokban: Kys- és Nagy-Aranyas néven, amelyek határosak voltak egy mára már elpusztult településsel, Stringgel, vagy Itrenggel (a helyiek Istringnek mondják), amelynek az elnevezése ma is fellelhető a határnevek közt.⁸ Bükkaranyos egyébként ebben az időben a Paraszniai nemesek birtoka volt, akik 1275-ben cserébe adták a (Myskouch) Miskolc nemzetségbeli Ponyth fia Miklósnak.

1291-ben Miklós Kisaranyosd földet 25 márkáért Csebi Benedeknek és vejének eladta. 1324-ben, miután Károly Róbert király Aranyost Istringgel együtt hűtlensége miatt elkobozta Erney bán fia István fiaitól, Béli Lachk jászói várnagynak adta. A két aranyos szomszédai ekkor az egri püspök, a Nyéki és Vajlai nemesek és az abaúji Makranciak megbízottai voltak.⁹ A két Aranyos (Kis és Nagy) 1350-ben egyesül.

A XV. században Aranyost Diósgyőri tartozékként említik a levéltári források s a Gagy család továbbra is birtokos. A XVI. századbeli birtokosok sorában több névvel is találkozhatunk: Balassa Zsigmond és rokonsága, Fánicsy János és György valamint a Vendégly családról is történik említés. 1514-ben a diósgyőri várhoz tartozó aranyosból Vonad Kristóf, Gere Mihály és Péter deák vett részt az Alsó és Felső Gelejen folyó beiktatáson. A Vonad névvel a későbbiekben már nem találkozunk, de a Gere név a mai napig megmaradt, lásd: Gere szőlő (a református temető fölött). Történelme során a falu többször is a teljes pusztulás szélére sodródott, de a legnagyobb pusztítást mégis a török okozta. A harcok során a települést többször felégették a község ládája, amely a faluval kapcsolatos iratokat tartalmazta a tűzvészekben elpusztult ezért erről az időszakról több hiteles adat nem áll rendelkezésünkre. A falu népességét a kuruc kor harcai után a XVIII. sz. elején betelepült felvidéki részben Kárpátaljai szlovákok, illetve ukránok pótolták, akik tekintve csekély létszámukat hamar elmagyarosodtak, így a település mindig színmagyarnak számított.

A településen a két történelmi egyház dominál református (60%) katolikus (40%). Bükkaranyoson a protestantizmus korán elterjedt, már 1577-ben önálló egyház volt. A jezsuiták

⁷Forrás: <http://bukkaranyos.hu/bukkaranyos/bukkaranyos-tortenete/> (2016. 12. 22.)

⁸KLEIN Gáspár, PÉCHY HORVÁTH Rezső: *Községi Adattár; Vármegyei szociográfiák V.*, Szerk. CSÍKVÁRI Antal, Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala, Bp. 1939, 29.

⁹Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCkkaranyos> (2016. 12. 22.)

birtokolták a falut a 18. században, ekkor kezd terjedni a katolikus vallás is, a falu mégis megőrizte protestáns többségét.¹⁰ A kiegyezés után a falu, fejlődésnek indult, aminek alapját a kisbirtokos rendszer adta. Az I. világháború idején a falu férfi lakosságának szinte 100% teljesített harctéri szolgálatot, akik közül 39-en hősi halált haltak. A II. világháború idején a szintén jelentős embervesztés még az anyagi javak pusztulásával is párosult. Községünkben a mezőgazdaság szocialista átszervezése nem történt meg a 70-es évek elejéig a földeken egyéni gazdálkodás folyt. Majd a falu mezőgazdasági területe a vattai termelőszövetkezet kezelésébe került. 1950-60-as években az ipari fejlődés következtében Miskolc jelentős elszívó hatást gyakorolt a lakosságra, ami a népesség jelentős fogyásához vezetett. Ez a tendencia az 1970-es évek közepén megállt, utána a lakosság száma lassan, de fokozatosan nőtt, ez a folyamat napjainkban is fenn áll.

A település lakossága az évszázadok során mindig mezőgazdaságból élt, jelentős volt a szőlő, illetve a bortermelés is.¹¹

A település legendái és a településrészek nevei

A helyi, területi érték leírása

Kategória: *Kulturális örökség*

Egy település részeinek elnevezéseiben benne találhatóak a szájhagyomány útján terjedő legendák, a lakosok elbeszélései arról, hogy egy-egy terület neve milyen folklorisztikus történethez kapcsolódik, miért kapta ezt a nevet. A néprajzi gyűjtések során feltárják ezeket az elbeszéléseket, amely szorosan kapcsolódik a falu elbeszélte történetéhez, vagyis a település belső történetéhez. A dűlőnevek a határ felépítésén kívül felvilágosítást nyújtanak a birtoklás módjára, az úrbéres viszonyra és annak felszámolására, a határhasználatra, a nyomásrendszerre, a községi és uradalmi birtok fekvésére, kiterjedésére stb. Érdemes figyelembe venni, hogy az országos határnevek (tájak, jellemző domborzati pontok, vizek, települések elnevezései, határrészek, stb.)¹² elnevezésében is megjelennek a jellegzetességek és egyediségek, amelyek egy-egy tájegység köztudatának leképeződései. A tájegységek elnevezéseit általában az ott élő lakosság adja, ahol az adott név valamilyen kapcsolatban van a megnevezett hellyel. Vannak olyan elnevezések, amelyek gyakran előfordulhatnak más települések területi egységeiben:

¹⁰KLEIN Gáspár, PÉCHY HORVÁTH Rezső, 1939, 30.

¹¹Forrás: <http://bukkaranyos.hu/bukkaranyos/bukkaranyos-tortenete/> (2016. 12. 22.)

¹²Az országos földrajzi elnevezésekről átfogóan lásd: FARAGÓ Imre: *Földrajzi nevek*, ELTE Informatikai Intézet, Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék, Bp. 2014.

- természeti-földrajzi meghatározás alapján elnevezett részek: Sáros, Szeles, Dombos, Hegyes, Gesztenyés, Fenyves;
- az egykoron újonnan betelepült, lakosság nemzetiségét jelző részek: Tóth utca, Cigánysor, Sváb tér, Tizenháromváros utca;
- gazdasági-funkcionális elnevezés: Szőlőskert, Almás, Mogyorós, Szénás, Cseresznyés, stb.

Ezek az általánosnak mondható elnevezések a település, illetve a mikrorégió szempontjából is fontos néprajzi meghatározások, azonban az egyes dűlő- és határneveknél az egyes területeken mégis találunk olyan jellegzetességeket és egyediségeket, amelyek csak az adott területre vonatkoznak.

Bükkaranyos dűlő- és határnevei közt számos egyediséget találunk, amelyek alapján a számos máshol is előforduló elnevezések mellett sajátos képet kapunk a település szájhagyományáról, legendáiról. A legismertebb talán az Aranygombos-legenda, amelynek leírásához Réti Gabriella gyűjtését közlöm:

„A szerencsétlen kimenetelű Muhi csata után a tatárok elől IV. Béla király az erdősbokros, ingoványos Bükkalja felé vette útját. A kevés számú, ám annál több sebből vérző kísérő vitézeivel az Aranyoson átfolyó kis patakon vágott át, mely ez időben elöntötte az egész széles völgyet, így emiatt, nádas, berkes, ingoványos terület volt, alkalmas a menekülők számára. Mire a gázlón átértek a tatárok, szem elől tévesztették a királyt és kíséretét, így a fáradt kis csapat lepihenhetett, hogy erőt gyűjtsön a meneküléshez. Hajnalban közeledő lódobogást hallottak. Valamennyien talpra ugrottak és a legbozótosabb úttalan - utakon nekiindultak a hegynek. Folytatták a menekülést nyugat felé. A törtetésben leszakadtak és elvesztek az arany gombok a király dolmányáról. Azt a berkes részt, ahol a király és kísérete megpihent a nép elnevezte „királyberek dűlő”-nek, ahol pedig gombjait vesztette el, azt a szőlőhegyet *Aranygomb*-nak.”¹³

Hasonló legendát őriz a Fáy-rész is, amelyet a nép ismét IV. Béla királyhoz köt (más elbeszélések I. László királyhoz). A hegygerincen való kocsikázás közben a hosszú út fáradságától elpilledve sem ő, sem a kocsisa nem vette észre, hogy a keréknél lévő tengelyvégszög kiesett. Arra legeltette éppen a nyáját egy helybéli juhász, aki észrevette a vízmosás szakadék mellett elhaladó, veszélyben lévő, dülöngélő kocsit. Egy hirtelen mozdulattal odaugrott, helye lökte a kereket, majd a szög helyére dugta az ujját és úgy futott a kocsi mellett, míg a király fel nem ébredt. A király felébredve álmából, kihajolva az ablakon,

¹³RÉTI Gabriella: *Bükkaranyos 700 éves története*, (középiskolai dolgozat, kézirat), Zrínyi Ilona Gimnázium Miskolc, 1990, 4.

meglátta a véres, csontig lehorzsolts ujjú megmentőjét. Megkérdezte, hogy mit kíván fájdalma béréül, aki azt felelte, hogy mindezt emberségből tette. A király pedig megjutalmazta jótevőjét, így szólt: „Ez a rész itt, amit a tetőről belátsz lesz a te és ivadékaid birtoka fájdalmad díjául, részedül”. Ennek a juhásznak a leszármazottait később Fáyaknak nevezték.¹⁴

Érdekes, hogy ez az elbeszélés a Fáy család eredetmondájában is szerepel, bár ott a mongolok elől menekülő IV. Béla király megmentőiként írják le (bár itt az szerepel, hogy egyikük kölcsönadta a lovát a királynak, hogy az tovább tudjon menekülni, mivel az övé elfáradt, míg a másik segített neki a menekülésben) a székely eredetű vitéz Rugacs fiait Dont és Barnabást, akik a család ősei voltak és 1241-ben birtokadományokat kaptak a királytól, többek közt Fáj falut is.¹⁵ Tehát látható, hogy az egyes legendák az egyes régiókban is különbözhetnek, minden kis mikrorégió a maga történetét kreálja az egyes eredetmondákat is.

Érdemes megvizsgálni az egyes elnevezések népi névmagyarázatok hosszát, részletességét. A hosszabb elbeszélést igénylő, már-már helyi mondának is nevezhető dülő elnevezések legtöbbször egyediek, és csak erre a területre jellemzőek. Az egyszerű magyarázatok ugyanakkor kitűnő adalékként szolgálnak a helyi folklorisztikus szájhagyomány megismeréséhez, itt-ott történeti forrás kiegészítéseként is felhasználhatók az elbeszélések.

A bükkaranyosi népi folklórban megmaradt dülőnevek, helynevek különlegességét az egyes elnevezések mennyisége is adja. A tanulmány célja, hogy összegyűjtse és közzétegye a már korábban több személy által közölt dülőneveket, helyneveket a hozzájuk tartozó népi magyarázatokkal együtt. Az eddigi legátfogóbb gyűjtést és felmérést Komenda Erzsébet végezte, aki a Herman Ottó Múzeum munkatársaként 1982-ben összegyűjtötte az ismert és kevésbé ismert helyneveket, földrajzi meghatározásukkal és a lakosság névmagyarázatával együtt. A tanulmány végén közölt, táblázatba foglalt dülőnevek felsorolása és magyarázata leginkább az 1982-es, korábban nem publikált gyűjtésnek a kiegészített változata, amely új, korábban nem közölt információkkal is szolgál.

Összegezve elmondható, hogy a vizsgált település dülőneveinek létrejöttében legaktívabban a dülő földrajzi közneve, a földtulajdonosok személynevei és a korábbi természeti-földrajzi állapotokat tükröző más helyfajták nevei játszottak közre. A névalkotás módjai közül pedig a szintaktikai (jelzős), a jelentésbeli (metonimikus) és a szerkezeti (ellipszis, redukció, kiegészülés) változások voltak a legproduktívabbak.¹⁶ A szóbeli, népi használatban

¹⁴Réti, 1990, 5.

¹⁵FÁY Ignác: *A fáji Fáy család származási táblája*; NAGY Iván: *Magyarország Családjai IV.*, 1860, 125–134.

¹⁶Ugyanezt a megállapítást tette Bíró Ferenc is a Körösök vidékén vizsgált falvakat vizsgálva. BÍRÓ Ferenc, 1997, 454.

inkább a rövidebb formák, a hivatalosban és írásbeliben pedig a több információt hordozó hosszabbak fordulnak elő elsősorban. A fennmaradt helynevek és dűlőnevek értékét nem csupán az egyes névmagyarázatok eredetisége adja, hanem a fennmaradt elnevezések mennyisége, amely kivételesen nagy száma kincsként szolgál a helyi néphagyományok esetleges további kutatásához.

Melléklet

A Bükkaranyos környékén fellelhető dűlő és helynevek:

Sor-szám	A terület megnevezése	Földrajzi meghatározás	Népi névmagyarázat
1.	Aranygomb, Gombszőlő	dombos rész	A falu legismertebb és legnevezetesebb területe. A királyberekől nyugatra elhelyezkedő domb. A szerencsétlen kimenetelű muhi csata után IV. Béla király és maroknyi csapata a tatárok elől az erdős, bokros, ingoványos Bükkalja felé vette útját. A kis csapat átvágott az Aranyos patakon és ott egy rövid időre lepihentek a fáradt katonák, harcosok. Hajnalban lódobogást hallottak, ezért folytatniuk kellett a menekülést nyugat felé. A törtetésben leszakadtak az aranygombok a király dolmányáról. Ezt a területet nevezik ma Aranygomb szőlőnek.
2.	Királyberek, Királybérc	dombos rész	Szántóföld volt, ma már begyepesítették. Hullámos, dombos rész. A királyberek története az Aranygomb mondájához kapcsolódik. Azt a berkes részt, ahol IV. Béla király és kísérete megpihent, a nép elnevezte királyberek dűlőnek.
3.	Meszes	dombos terület	szőlő, gyümölcsös.
4.	Varjas, Varnyas	domb	Régen és ma is szőlőt termesztenek ezen a területen. Sok varjú telepedett le a fákon, ezért hívják így ezt a területet.
5.	Törökbokorláp	völgy	A hármashatár alatti erdő, az erdőgazdaság tulajdona. Ott található egy körülkerített emlékfa (tölgyfa) amely a néphagyomány szerint már 1000 éves is elmúlt. Névmagyarázat: A mezőkeresztesi csatavesztés után egy kóbor török csapat üldözőbe vett egy maroknyi magyar menekülő csapatot. A falu lakossága a közeledő menekülők hírére, értékeit magához véve elhagyták házaikat és fölfelé indultak a völgyön keresztül. A falusiak kaszával és vasvillával védték a menekülőket. A község bírása jól ismerve a terepet, a 4 km-re lévő Vaskapu szoros felé vezette a népet. Ennek az egyik bejárata volt egy erdővel körülvett, két bejárattal rendelkező lának, szorosnak. Odaérve a fegyveres csapatot elhelyezték a Vaskapu szoros bejárata fölött kétoldalt, lesben állva az erdőben. A menekülő falusiak betódultak a szorosba, majd a másik kijáraton menekültek tovább. A törökök utánuk zúdultak, de itt rájuk támadtak a kaszával, kapával felfegyverkezett férfiak. Visszafordultak, de már a másik kijáratot is eltorlaszolták. A lakosság összefogva a menekülő csapattal lekaszabolta a törököket a katlanban. Ettől az időtől kezdve nevezi a nép e helyet Törökbokorlápának. Később a lán közepén háromszögben három tölgyfát ültettek, mely alatt a néphit

			szerint 1849-ben Kossuth Lajos is megpihent, amikor a honvéd csapatokat szemlélte, melyek már az oroszokkal harcoltak.
6.	Hármashatár	domb	A nyéki, az aranyosi és a kisgyőri határ kereszteződése. Dombos erdős rész.
7.	Vaskapuvölgy	völgy	Az a hely, ahol a Vaskapu szoros nagyvölgyé terebélyesedik ki. A lencsés laposról visz ki oda az út.
8.	Vaskapu	szoros	Erős szűkület, szoros a Pingyomon túl. Ma az erdőgazdaságé.
9.	Csonkakereszt	kereszt	A miskoci út mentén található kereszt helye, amelyet ledöntöttek.
10.	Pingyom, Pingyomtető	domb	Ma hétvégi telkek vannak ezen a területen. A néphit szerint Pingyomnak nevezték a 19. században már létező csárdát és magát a csárdást is.
11.	Kékmező	domb	A Bükkszentkereszt felé vezető út mellett lévő helység. Található ott egy jágerlakás is.
12.	Magyalos, Kincstári erdő	tető és völgy	Dimbes-dombos erdő a Pingyomon túl. Van Kis és Nagy Magyalos
13.	Szeles	sík terület	A népi elbeszélések szerint ezen a kopár helyen, annak idején csirketenyészetet akartak létesíteni, de ellopták az egészet. Azt mondták, ott olyan huzat van, hogy elfújta a csirkéket a szél.
14.	Dongó, Vágott part	domb, vágás	A Pingyom, ill. a miskolci út két oldalán lévő part, vágás. (1980-as években a katonaság területe) A néphit szerint erősen visszhangos terület. Visszaveri a hangot.
15.	Kisbácsi rétje	rét	Régen jáger (erdőőr, vadőr) kaszálta. Sima sík rét. A terület sarok része a Mogyorós oldal (tető) alá húzódik.
16.	Lencsés völgy, lencsés lapos	völgy	Nagy völgy, amely ma már inkább parlag és bokros terület. A néphit szerint jó lencsét termeltek ezen a helyen.
17.	Lencsésbérc	domb	A néphit szerint ezen a helyen is jó lencsét termeltek, ezért kapta ezt a nevet.
18.	Farkasszőlő	domb	A domboldalt telepítették be szőlővel. Egészen a hétvégi házakig terjedő terület.
19.	Peres tető	domb	Simai és Flór birtoka volt. Ma hétvégi házak épülnek ezen a területen.
20.	Dongólápa, Mária völgy	völgy	A Pingyomtetőről belátható völgyet hívták így. Régen itt legelt a görömbölyiek csordája.
21.	Csehvölgy	völgy	A kisgyőri határral szomszédos völgy a Lencsés és Magyalos mellett. Két része van Kis és Nagy Csehvölgy. Területén hévíz tört fel. A néphit szerint 1919-ben a Tanácsköztársaság ellen felvonuló csehek eddig jutottak el.

22.	Szénégetővölgy	völgy	Ma erdő, kaszáló és parlag is van a területén. Az elmondás szerint: „Kint van az erdőkincstárban” A néphit szerint szenet, faszenet égettek a völgyben.
23.	Zsellérvölgy	völgy	1980-as években a honvédség használatában. A néphit szerint az I. világháború után a legrosszabb minőségű földeket ezen a helyen szétosztották a szegényeknek.
24.	Kaparóház	lakott terület	Valamikor az útkaparó lakott ott.
25.	Bikarét, bikavölgy	dombos, hepehupás völgy	A Felső rét része, amelyet a birkák legeltetésére használtak. Erdő veszi körül, a Csurgó kút közelében van.
26.	Kakukknyílás	dombos terület	A sűrű erdő része az Istrig alatt. A néphit szerint a Kakukkszalád birtoka volt. Állítólag Horthynak lakott itt egy ismerőse, akik a legnagyobb gyümölcskereskedők voltak.
27.	Lenc tanya, Lujza major, Lujza tanya	gyümölcsös	A régi almás gyümölcsös, a szocializmus alatt az állami gazdaság tulajdona volt. A néphit szerint: Lenc József és testvérei birtokolták. Népi elbeszélés: „Volt itt Horthynak valami ismerőse, ők voltak a legnagyobb gyümölcskereskedők.”
28.	Almás, Lencalmása	gyümölcsös	Kertes rész. Alma, körte terem rajta. Lenc József és testvérei birtokolták, akik gyönyörű templomot építettek Nyékládházán.
29.	Csatrok	vizenyős terület	Ingoványos, pocsolyás vidék a Lencsés szájánál, közel a régi kőbányához.
30.	Kőbánya, Felső- bánya	bánya	Innen hordták régen az építkezésekhez a követ. Ma már nem használják.
31.	Köztes	dombos terület	Az aranyosi szegények földje volt, ma erdő. A Pingyomra határos és a meg a Cseh völgyre. E két terület között helyezkedik el, ezért nevezik Köztesnek
32.	Bábalapos		Holt név, az adatközlők 1982-ben készült gyűjtéskor már nem ismerték. A Hármásvölgy és a Zsellérvölgy között helyezkedett el.
33.	Makkföld		Az edőgazdaságé és az erdőkincstáré ez a terület. a Pingyom és Makkföld között a Sűrű erdőig terjed. A francia háborúk idején (1796-1815) az Erdődy grófok egyik örököse Bécsből írta a birtok ispánjának, hogy a Fáy-rész dűlőt ültessék be mákkal, mivel az háborús időben nagyon hasznos. A gróf azonban nem eléggé ismerte a magyar nyelvet és azt írta, hogy makkal ültessék be. Így erdősítették a dűlőt, mely később híres vadászatok színhelye lett, a megye nemesei gyakran találkoztak ezen a helyen.
34.	Úrkert	falurész	Az 1982-es gyűjtés idején az adatközlők szerint holt név.
35.	Hársas völgy, Hársas lápa		A néphit szerint a „grófok idején” hárszalaggal ültették be.

36.	Lőtér	dombos rész	1982-ben a katonaság és a rendőrség használja.
37.	Lápák	dombos, lápos terület	Vizes, vizenyős terület a hétvégi házak közelében. A Szénás bérc, Szénás lapos vagy Szénás völgy közös neve.
38.	Szénás lapos	sík terület	Mocsaras, vizes terület volt régen. Ma is kaszálják.
39.	Fáj-rész, Fáji-rész, Fáy-rész dűlő	dombos terület, dűlő	Ma ezen a legelőn villanypásztor legeltet. Szakaszosan körülkerítették a ezt a részt dróttal. A néphit szerint: egyszer László király erre kocsizott, elbóbiskolt az út fáradalmaitól és nem vette észre, hogy a kocsiból a tengelyvégszög kiesett. A helybéli juhász ott legeltette nyáját és észrevette a vízmosás, és a szakadékok szélén veszélyben lévő, dülöngélő kocsit. Odaugrott, és a szög helyére odadugta az ujját, s futott a kocsi mellett. A király felébredt és látva a véres, csonkig lehorzsoltságát megmentőjét, megkérdezte, mit kíván fájdalma béréül. a juhász szabódott, mire a király így szólt: „Ez a rész, amit itt a tetőről belátsz, lesz úgy a te mint ivadékaid birtokafájdalmad díjául, részedül” Így lett a dűlő neve Fáy-rész, birtokosa pedig a Fáy család.
40.	Proletár dűlő	domb, dűlő	A Fáy-rész felső részén levő gizgazos terület volt. Most legelő. A makkosban az erdőirtást az 1900-as évek elején kezdték meg és 1920 körül fejezték be. Itt történt az 1920-as évek látszat földosztása, melyet ma is Proletárnak neveznek. Rossz terméketlen földet adtak azoknak akik az I. világháborúban kitüntetését szereztek.
41.	Macskalyuk	völgy és part	A népi elbeszélés szerint: „Régen itt dolgozott a betétszerkesztő, amit a kisbíró egyszer kidoboltatotta faluban a következő szöveggel: Közhírré tétetik először: Értesítjük a község lakosságát, hogy a betétszerkesztő úr a macskalyukban dolgozik.”
42.	Fazekas tanyája	tanya	Fazekas Gyula és István tanyája volt. Egyéni vállalkozók maradtak, nem álltak be a termelősövetkezetbe.
43.	Cseh völgyi hévíz Kis Csatrok	patak	Zsombékos, mocsaras terület. A víz nem fagy be soha, állítólag metán gáz tör föl ezen a helyen. A metán előfordulása a gyógyvizes hőforrásoknál jellemző.
44.	Gíber oldal	domboldal, part	Meredek oldal, ma hétvégi házak területe.
45.	Szénásbérc	domb	Az állatállomány ellátására kaszálták ezt a területet. A hétvégi házak környékén terül el.
46.	Szilvás völgy	völgy és part	Az elbeszélések szerint ez a legszebb föld a határban. Egy kisség dombos, de nem meredek. A szájhagyomány szerint itt aszalták régen a szilvát.
47.	Katlan	gödör	Gyepesített hajlott gödör alakú földterület a Fáy-rész meg a Proletár mellett

48.	Péter völgy	völgy	A Lenc-almáson túl a Pingyom felé húzódó nagy völgyteknő. Szántó volt, most már erdő.
49.	Isztring tető	dombtető	Szép, lapos dombtető. A legjobb föld a határban itt található, ma erdő és szántó terül el rajta. A színhagyomány szerint: régi maradvány település, amely elpusztult a tatár és a török háborúban.
50.	Vitéz Dobai-lapos	legelő	A tulajdonos nevééről kapta az elnevezését ez a terület.
51.	Grófi tanya, Erdődy-tanya	sík terület	Gr. Erdődy Károly tanyája volt itt. Később erdő volt, majd felszántották. Jó minőségű, egyenes földterület.
52.	Úsztató		A népi elbeszélés szerint a nyékládházi út mentén a teheneket vaskarámban tartották. ott van mélyen kiásva, kibetonozva az a hely ahol fertőtlenítik, fürdetik a teheneket. az Istring tető alatt.
53.	Baglyos szőlő	szőlő	Szőlővel betelepített dombos rész az Égés és Méhes lápa mellett.
54.	Égés és Méhes lápa	völgy	Erdő volt ezen a helyen, de azt kituskózták, kiégették. Az erdőirtás módjáról kapta a nevét. Az alsó Fáy-részben található. A Méhesben sok az akácfa, és a méhek ide járnak.
55.	Nesze	utca	Mai elnevezése Báthori utca. A „nesze” tót eredetű szó (neszényie = tisztség ellátása, tisztés), ugyanis az 1710-es nagy pestis pusztítása után tótokat is telepítettek le a faluban. Az utcához egy szólás-mondás is tartozik: „Nesze utca sáros, rajta jární betyáros”
56.	Aranyos patak, Szarda patak	patak	A falut észak-déli irányban átszelő patak helyi elnevezése. Hivatalos neve: Kulcsár-völgyi patak. A néphagyomány szerint valamikor a patakban aranyat mostak.
57.	Cigánysor	lakott hely, falurész	A falu felső része. Itt telepedett le először a cigány népesség.
58.	Pocem	falurész	A főutca, a mai Petőfi utca felső részét nevezték, nevezik így. A „pocem” tót eredetű szó (pod’gy/ sem = a gyere ide kelet-szlovák nyelvjárásban kiejtett formája, vagy a „pocelj” = csókos, vagy a poč/cs/eli = kezdet, megkezdeni)
59.	Botko part	part	Botko nevezetű ember lakott ezen a helyen, ma út terül el itt.
60.	Alvég	falurész, lakott hely	A falu alsó része. Az alsó-felső meghatározás mindig a patak folyásának irányához igazodik.
61.	Nyéki út	földút, dűlőút	A Nyékládháza felé vezető dűlőút.
62.	Mogyorós tető Magyaros tető	dombtető	A töltéstől kezdődik. Gödrös, hepehupás terület. Az 1980-as évek elején ültették be akácfákkal. A népi elbeszélés szerint valószínűleg sok földimogyorót találtak itt. A kettős név bizonyosan elírásból származik.

63.	Mogyorós völgy, Mogyorós lápa	gödrös terület	Legelő volt, most akácos, hepehupás terület. A Mogyorós tető alja.
64.	Csárdáslapos	sík terület	A csárda és a töltés közötti lapos, sík rész. A talaja köves.
65.	Földvár	domb	Avar korabeli földvár, félkörös terület (ring) udvarral. Régészeti feltárások folytak a területen. A néphit szerint állítólag egy alagút van alatta, amely az egri várhoz vezet. Az alagút fölé földből építettek várat. A régi emberek az ellenség elől igyekeztek magaslatra építkezni.
66.	Kenderföldek	sík terület	Ma szántó, jó minőségű búza terem rajta. Valamikor kendert termesztettek ezen a helyen.
67.	Malomárok	árok, patakpart	A helyiek szerint a felső faluvégén állt egy aranymosó malom. Maradványa a malomárok ma is megtalálható a faluvégén.
68.	Endrevölgy	völgy	Ma szántó és legelő. A Szilvásra vezet ki. Állítólag itt gyülekeztek Endre király hadai, amellyel aztán a király a keresztes háborúba indult.
69.	Hidegvölgy	völgy	A Bikarétnél terül el, a Csárda felől nézve. Ma szántóterület. Huzatos, szeles, észak déli irányú terület.
70.	Sűrű	dombos terület	Nagy kiterjedésű, vegyes faállományú erdő. Sok kökény és csipkebogyó terem rajta. Nincs kitisztítva.
71.	Malomvölgy	völgy	Völgy a felső faluvégén a kenderföldeknel. Az elbeszélések szerint a régi malom helye. A XIV. században még állt az aranymosó malom, de már nem működött. Az egri káptalan örlő malmot hozott létre a helyén. Ez még állott 1753-ban is, amikor a káptalan az egri járásban felmérést végzett.
72.	Eklézsiaszőlő	dombos terület, szántó	A református egyház birtoka volt a Sűrű mellett.
73.	Mihalovich Károly erdő része		Holt név, ma már nem használják.
74.	Csurgó tető	domb	A közelben állandóan csurog, folydogál a víz. A Peres tető mellett helyezkedik el.
75.	Csurgó kút	kút	A Bikarét és a Meszes szőlő között lévő kút. Állandóan folyik.
76.	Peres tető	hepehupás dombtető	Legelő volt, ma fenyőerdő. A Meszes alsó részéhez csatlakozik. Elbeszélések szerint e miatt a föld miatt régen pereskedtek. Annak idején egy úré volt és földbérletet kellett adni érte, ha használatba vették.
77.	Felső nagy rét, Nagy rét	lapos terület	Kaszáló, lapos rét. A víz folyásának megfelelően a felső folyásnál helyezkedik el a Csárda mellett.
78.	Kölesdomb	domb	A Felső rét és a Csárda melletti erdő.

79.	Vályoggödör	gödör	Régen, amikor még a házakat vályogból építették, itt vetették a vályogot.
80.	Somos dűlő, Somosalja	dombos, lejtős terület	A Zrínyi utca fölött helyezkedik el. Jó földje van. A régi időkben, az urak idején sok somot termesztettek rajta.
81.	Töviskes	domboldal	A Somosalja melletti part, domboldal. Sok tövises csipkebogyó termett itt. Bozótos.
82.	Varnyasalja	sík terület	Szép, sima, jó termésű föld. Ma birkalegelő és kis része szántó. A Varnyas szőlő alsó része.
83.	Kis Avas	domb	A Gombszőlővel határos (Aranygomb) fás földdarab. Azért hívják Kis Avasnak, mert kis fák nőttek rajta.
84.	Nagy Avas	domb	Magas, erdős domb, a Petőfi Sándor által párhuzamosan helyezkedik el.
85.	Avas, Avastető	dombos terület	A község nyugati részén húzódó sűrű erdő. Meredek, dombos rész. Az elbeszélések szerint szép fekvése miatt hasonlít a miskolci Avashoz.
86.	Avasalji kertek	domboldal	Az Avas alján voltak a leggazdagabb családok vermei (ebbe öntötték a búzát). A vermet előbb kiásták, majd kiégették. Azért ásták az Avasalján a vermeteket, mert itt a víz nem jött fel.
	Avasalja árok	árok	Az Avas hegy déli feljárata a domb alján. Ma parlag.
87.	Espánkert (Úrkert)	faluréz	A Fodor és Kardos családok kertjei a falu belterületén. A Kardos család volt a leggazdagabb a községben, Kb. 5 holdjuk volt. A futballpálya is ezen a területen fekszik. A felső rétre sarkallik ki.
88.			
89.	Rókalyuk	domboldal	Az Avas-oldal folytatása. Ma itt pincesor van. Sok róka járt errefelé és ezek bejártak az udvarokra is.
90.	Gyertyánbokor	sík terület	Egyenes, sík terület az Alsó Középbérc mellett. Gyertyánfákkal ültették be. Ma szántó.
91.	Meszesszög	erdő	Legelő volt, most erdőterület. Egy sarok, szöglet volt a dűlők között.
92.	Meszes dűlő, Meszes	domb és völgy	Pusztulóban van ez a terület, erdő lesz a helyén. Homokos, rossz földje van, régen magánkézben volt ez a terület. A talaja is, forrásai is meszesek. Meszes ízű a bortermése.
93.	Alsó Vadas, Vadas kertek, Vadas	völgy	A falu végén elhelyezkedő háztáji földek. Ma kaszáló, egykor urasági vadaskert volt. Az uraság körülkerített vadaskertje volt.
94.	Sipota kert, Sipota	faluréz	Ma háztáji kertek vannak ezen a kb. 3 holdnyi területen. Régen tüskés, bozótos rész volt. Sipota = tót eredetű szó, jelentése vadrózsás, tüskés. A népi hagyomány szerint itt törtettek keresztül a királyi lovasok.

95.	Sáfránydomb	domb	Szántó, amely magánkézben van. Sok sáfrány termett ezen a helyen. A sáfrányt megszáritották, összetörték és a leves ízesítésére használták.
96.	Szilásbérc, Szilasárok	árok	Két nagy part fogja közre a Szilasárkot. Tulajdonképpen vízvezető volt. A szegényeknek adták el.
97.	Középjáró	dombos terület	Vadvizes, pocsolyás terület. Középen helyezkedik el a határban.
98.	Padláptető, Padlása	tető	Meglehetősen sima tető egy meredek domb felületén. Jó búza terem rajta. A nevét onnan kapta, hogy olyan meredek, magas mint a padlás.
99.	Gróf Erdődy rész, Gróf Erdődy Károlyné erdő része	dombos terület	Gróf Erdődy birtoka volt. Jelenleg erdő. Az adatközlő szerint kihalt név.
100.	Garastag	part	Jó szántóföld, a Padláp tetőre kerül rá.
101.	Alsó középbérc	kissé hepehupás, sík terület	Könnnyű szántó a Vargaföld és az Avastető között. A központi helyen elterülő Középbérc alsó része.
102.	Alsó nagy rét	völgy	A Királyberek alatt elhelyezkedő rét, völgyes terület. Azért nevezik alsónak, mert úgy helyezkedik el, ahogy a víz folyik lefelé.
103.	Középjáró Padlása	part	A Fáy-részhez vezető meredek part. A népi elnevezés szerint olyan meredek, mintha a padra mennék.
104.	Középbérc	dombos terület	Kissé dombos, hullámos szántóföld.
105.	Középső középbérc	dombos terület	Középen helyezkedik el.
106.	Ludas	meredek part	A Sipota folytatása, meredek part.
107.	Vigyorgó	domb és part	Keresztdűlő a ludas felett. Szőlő volt, de most legelő, s csupán egy embernek van ott szőlője. A nap azt pillantja meg először, amikor fölkel.
108.	Forród	dombos terület	A Szilas-árok és a kereszt mellett húzódó dombos, begyepesített terület.
109.	Fodor erdeje	part és tető	A Fáy-részen keresztül, Néykládháza felé húzódó terület. Erdős, bokros rész volt, ma szántóföld és legelő is van ezen a területen. Fodor Jenő vette meg az uraságtól.
110.	Bitópart	meredek emelkedő, domboldal	Nagyon rossz földút, igen meredek part. Szekérút is áthalad rajta. A munka nagyon nehéz volt a Bitóparton. Régen pallos- és akasztási joga volt a birtokosnak. Van itt egy nagyon magas fa, azt hívják Bitófának.
111.	Nagy Ferenc féle föld	part	Nagy part a Méhes Lápában. Szántó volt, ma legelő. Nagy Ferenc miniszterelnökségének idején kapta a föld ezt a nevet.

112.	Jató, Játó	emelkedő	Hullámos terület, kissé emelkedő. „Túrhető, nem nagy part”. Szláv eredetű név – valószínűleg.
113.	Vargaföld	enyhe lejtő	A legjobb értékű föld. Kitűnő kukorica terem benne. Enyhén lejtős, majdnem egyenes, sík terület. A birtokosai ezelőtt a Vargák voltak.
114.	Nagy völgyre járó	lejtő	Szép dombtető. Kukoricát, mustármagot természetnek rajta. A Ludastól ki a legnagyobb terület. Harsány és Aranyos határának felszíne összehajlik és egy völgy képződik.
115.	Alsó nyögő	domboldal	Meredek, agyagos emelkedő alsó része. Régen ökrökkel szántottak. Az ökrök szinte térden állva, nyögve szántottak és sokszor tüzes csóvával kényszerítették őket a munkára.
116.	Tagdülő	dombos, hullámos terület	„Kiirtották itt az erdőt, kituskózták és 1972-ig ebből éltünk (t. i.: 1972-ben alakult a termelő szövetkezet, addig egyénié volt).” Tagosították, mert sok apró parcella volt itt. A szocializmus alatt a Tsz birtoka volt.
117.	Látóhegy, Látópart	domb	Magas domb, part Emőd felől. Messze el lehet látni innen. Be lehet látni az egész falut.
118.	Rózsás	dombos	Jó, dombos rész, közel a patakhoz. Sok kis szűrőkás vadrózsabokor termett ezen a területen.
119.	Patakalja	a patak völgye	A patak alsó folyása Emőd felé.
120.	Ferenczié, Ferenczi tag	sík terület	Az emődi út mellett jobbra elhelyezkedő, kissé egyenetlen terület. A Frenczi felesége hazajött Amerikából és vett 10 hold földet. Ezért nevezik így ezt a területet.
121.	Munkácsi tag	dombos	Kb. 10 holdnyi szántóföld. Munkácsi Ernő birtoka volt. „Állt ott egy tanya is, a Munkácsié, de most a helye tiszta dzsungel.”
122.	Kis föld	sík terület	Begyepesített lapos terület. Kis kiterjedésű földdarab.
	Kócsár, Kócsár oldal	dombos terület	Emőd felé eső hullámos, dimbes-dombos földdarab. Egy része parlag. „Az emődi határból lett visszavéve. Az emődiektől elperelték, azért hívják Kócsárnak.”
123.	Rókalyuk	domboldal	„Jó, oldalas föld a Kócsárban. Sok volt errefelé a róka.” Ma legelőnek használják.